

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МЕДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Іващенко О.Д., Іващенко Д.М., Іващенко С.П.

Полтавський державний медичний університет

Реформування й розвиток медичної галузі посилюють відповідальність викладача вищої школи за підготовку компетентних здобувачів освіти. Для цього потрібно керувати зусилля на підвищення пізнавальної діяльності студентів за допомогою сучасних технологій активного й інформаційного навчання.

Ключові слова: навчання, медицина, активні методи, пізнання.

Reformation and further development of the medical industry strengthens the responsibility of higher education teachers in context of training competent and professional students. This requires efforts to improve the cognitive activity of students through the use of modern technologies of active and informational learning.

Key words: education, medicine, active methods, cognition.

Розвиток ринкових відносин, приватної, страхової медицини й реформування медичної галузі в нашій державі вимагають висококваліфікованих, компетентних лікарів-спеціалістів, які мають реалізовувати прогресивні форми й методи роботи. Нині перед нами, як ніколи, стоїть завдання вдосконалення змісту вищої медичної освіти відповідно до нових тенденцій науково-технічного прогресу, покращення теоретичної й практичної підготовки студентів, їх виховання. Отже, підвищуються вимоги до знань і моральної культури студентів, відповідальність за якість засвоєння навчального матеріалу, професійних умінь і навичок [1].

Одним із напрямів підвищення якості підготовки спеціалістів є застосування в навчальному процесі форм і методів активного навчання.

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхнього творчого мислення стала однією з найбільш актуальних у сучасній педагогіці вищої медичної школи. Вона постала внаслідок ускладнення загальних завдань вищої освіти, значного зростання наукової інформації, міжнародної співпраці, підвищення вимог до якості підготовки фахівців.

Розв'язання проблем активізації навчання вищої школи слід пов'язувати з підвищенням змістовності науково-методичної роботи викладачів. Вони мають володіти методами активізації пізнавальної діяльності студентів, бо тільки правильно організований навчальний процес і високі вимоги до знань студентів дають можливість викладачам домагатися їхньої високої успішності [2].

Успіхів можна досягти підвищенням наукового й методичного рівня навчальних занять і ефективною організацією пізнавальної діяльності студентів. Пізнавальна діяльність не зводиться до простого засвоєння й запам'ятовування нового матеріалу, а вимагає активної й складної розумової діяльності над засвоєнням навчального матеріалу, пізнавальної самостійності й вольових зусиль. Одночасно з розвитком мислення, пам'яті та творчих здібностей студента відбувається оволодіння практичними вміннями й навичками, формування світогляду й моральності особистості. Слід захопити кожного студента активним пізнавальним процесом, який виражається старанністю, виконанням навчальних завдань, намаганням подолати труднощі.

Активізація пізнавальної діяльності студентів при вивченні теоретичних і клінічних дисциплін на медичному факультеті відбувається постійно: на лекціях, практичних і лабораторних заняттях, у самостійних роботах, на консультаціях, співбесідах, клінічних розборах пацієнтів, оглядах і опитуваннях.

Зупинимось більш детально саме на лекціях. Викладач медичного ЗВО на лекціях має володіти вмінням збуджувати й підтримувати в студентів постійний пізнавальний інтерес до навчального матеріалу й наукового пізнання в цілому. Стимулюючий вплив зацікавленості проявляється в тому, що він сприяє активізації процесу мислення студентів, досягнення ними вищого рівня розуміння й осмислення змісту лекції. До того ж, пізнавальний інтерес інтенсифікує становлення пізнавальних потреб студентів.

Пізнавальні інтереси можуть відрізнятися силою, глибиною, тривалістю (допитливість, усвідомлена зацікавленість, постійний чи ситуативний інтерес). Мета викладача – домагатися розвитку в студентів постійного, усвідомленого інтересу до науки, прагнення до систематичної розумової діяльності, захоплення об'єктом пізнання, бажання зрозуміти закономірності процесів, зв'язок між явищами.

Серед різноманітних факторів, що забезпечують активність пізнавального інтересу студентів (наприклад, новизна змісту лекції), неабияке значення мають такі, які зумовлюються високим рівнем лекторської майстерності викладача. До них можна віднести чітко виражену цілеспрямованість лекції, орієнтування викладання на медичну аудиторію з урахуванням її особливостей сприйняття й професійних потреб, уміла побудова лекції й педагогічно доцільний відбір методичних прийомів і способів передачі наукових знань, образно-емоційні вираження мови викладача.

Аналіз лекторської майстерності викладачів Полтавського державного медичного університету дозволяє виділити ряд ефективних методичних заходів, які сприяють розвитку в студентів активного пізнавального інтересу в процесі лекційної роботи [3].

- Організація проблемних ситуацій при викладанні наукових знань, що створює ситуацію інтелектуальних труднощів, викликає інтерес до висунутої проблеми й намагання її розв'язати.
- Проблемний виклад знань викладачем розкриває перед студентами складний шлях наукового пошуку, включає їх у своєрідну внутрішню дискусію з лектором.
- Уміле поєднання раціональних і емоційних моментів у викладенні матеріалу. Якщо раціональний зміст лекцій діє на студентів характером представлених наукових ідей, теоретичних міркувань, то засоби емоційності надають думці виразності, пластичності, ясності.
- Використання в лекції засобів наочної ілюстрації слів викладача, організації самостійної роботи студентів, створення в них необхідної образно-асоціативної основи для наступної розумової діяльності.

Досвід свідчить, що методично аргументоване використання цих засобів організації й проведення лекції знач-

но стимулює пізнавальну зацікавленість студентів у процесі лекційної роботи.

Якщо лекція закладає основи наукових знань у загальній формі, то практичні заняття покликані поглибити, розширити й деталізувати ці знання, сприяти виробленню навичок професійної діяльності.

Лабораторно-практичні заняття сприяють розвитку пізнавальної активності й самостійної діяльності студентів більшою мірою, ніж будь-які інші форми організації навчання; вони вчать студентів уміння висловлювати й аргументувати свої думки, розвивають логічне мислення, спонтанне мовлення, сприяють більшому засвоєнню фундаментальних знань, формуванню переконань, виробленню активної життєвої позиції. Лабораторні заняття в більшості випадків перетворюються в найважливіший засіб формування зацікавленості студентів у науково-дослідницьких пошуках, а практичні – у формуванні майбутньої клінічної логіки мислення й бачення пацієнта як єдиного цілого [4].

З метою активізації пізнавальної діяльності при викладанні медичних предметів викладач має проводити заняття так, щоб усі студенти були зайняті напруженою творчою роботою, пошуками правильних і точних рішень. Кожний студент має одержати можливість “розкритися”, виявити здібності, через це при розробці плану занять та індивідуальних завдань викладач має враховувати підготовку й інтереси кожного студента. Викладач при цьому буде виступати в ролі консультанта, який спостерігає за роботою кожного студента й здатний надавати педагогічно виправдану допомогу, не пригнічуючи самостійності та ініціативу студента. Студент, який опанував теоретичний матеріал із певної теми медичного предмета, має закріплювати знання на практичних заняттях. Робота може проводитися в лабораторіях, секційних залах, навчальних операційних або ж у клінічних медичних закладах, у відділеннях стаціонару чи поліклініки, у присутності викладача. Перевіривши підготовленість студентів до занять, з’ясувавши всі незрозумілі питання, викладач має допустити здобувачів освіти до роботи й ознайомити із завданнями, які постануть перед ними на занятті, та з методами їх виконання (включаючи необхідне технічне або інше обладнання). Потім студенти починають виконувати завдання за темою заняття. Усі спостереження, необхідні розрахунки й опрацювання отриманих результатів вони виконують самостійно, а висновки роблять у кінці заняття, дискутуючи й порівнюючи одержані результати з опрацьованим теоретичним матеріалом. Такі заняття розвивають навички самостійної роботи над теоретичним матеріалом і формують здатність до раціональної організації праці.

Така система організації лекційної, лабораторно-практичної, самостійної роботи студентів стимулює пізнавальну діяльність студентів і сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу.

Навчання – процес двосторонній, а тому його якість залежить і від дидактичної досконалості роботи викладачів, і від ставлення студентів до навчальних занять, рівня їхньої пізнавальної діяльності. Високий науковий зміст і методична майстерність викладача, пов’язана з умілим стимулюванням пізнавальної діяльності студентів, – основа глибокого, міцного засвоєння нового навчального матеріалу. Стимулом активізації пізнавальної діяльності студентів виступають такі психологічні фактори як необхідність знань, інтерес до навчання, творче захоплення. Так, ефективність засвоєння лекційного матеріалу залежить не тільки від його наукового змісту, а й від наступної самостійної роботи студентів над його осмисленням і засвоєнням. Відомо: як би добре не подавався навчальний матеріал викладачем і яку б розумову діяльність не виявляли студенти, одноразове сприйняття й осмислення даного матеріалу не забезпечує його глибокого розуміння. Добре засвоєний матеріал на заняттях через 3-4 години забувається наполовину, а через кілька днів – майже повністю. Тому успішне навчання без позааудиторної самостійної роботи студентів у виші неможливе. Для глибшого засвоєння навчального матеріалу студентів необхідно того ж дня самостійно попрацювати з конспектом лекції або підручником. На жаль, більшість студентів у день прослуховування лекції не працює над її засвоєнням. Ця робота відкладається ними на час підготовки до лабораторних занять або навіть до екзаменів.

Однією з форм активізації навчального процесу є аналіз конкретних ситуацій та індивідуалізація практичних занять. При цьому звертається увага на самостійну індивідуальну роботу під контролем викладача. Ураховуючи різні ступені підготовки студентів, ми маємо користуватись різними типами контрольних завдань, які будуть відрізнятися за складністю, це дає нам змогу виявити за результатами двох перших занять сильних і слабких студентів. Часто використовуємо в кінці заняття таку форму індивідуальної роботи як “студент – студенту”: студенти, які добре впоралися із завданням раніше, допомагають тим студентам, які виконали його гірше. Такі співбесіди корисні для всіх студентів: сильні студенти засвоюють науку переконувати, розвиваючи логічне мислення, а слабші одержують допомогу, звертаючись із відвертими прямими запитаннями до своїх колег.

Специфіка вишівського навчання, характерна й для медичних ЗВО, зумовлена тим, що для успішної роботи протягом семестру студентів необхідний постійний самоконтроль, при цьому він сам мусить чітко планувати позааудиторну навчальну діяльність. Провідна мета контролю з боку викладача – підвищити ефективність самостійної роботи студентів. Контроль успішності може бути індивідуальним і загальним. Перший має на меті з’ясувати рівень, якість знань, умінь і навичок, одержаних окремим студентом після проведення певного етапу навчання. Загальний же інформаційний контроль, оцінюючи результати успішності кожного студента, підсумовує навчальну діяльність усієї групи. Вивчаючи медицину, ми використовуємо різні форми контролю самостійної роботи студентів. Найбільш ефективним, на нашу думку, є поточне опитування – усне й письмове – на лабораторно-практичних заняттях із подальшим оцінюванням знань. До інших форм належать контрольні роботи, вибіркова і фронтальна перевірка й аналіз практичних завдань, підготовка рефератів і тез до них, термінологічна робота, перекладання в позанавчальний час заборгованості за пропущені заняття, модульні контролю.

Модульний контроль – одна з форм навчальних занять, за допомогою якої ми виявляємо й поліпшуємо знання студентів. Проводимо його як співбесіду між викладачем і студентом навколо провідних питань кількох тем двома етапами. Перший етап – письмова робота за темою семінару, другий – співбесіда викладача зі студентами лише навколо тих питань, які виявилися особливо складними, з яких у письмових відповідях було допущено найбільше помилок. Перевага цього прийому роботи, як ми вважаємо, у тому, що викладач іде на співбесіду чітко зорієнтований у її змісті й спрямуванні, тому свою зустріч зі студентами може зробити максимально ефективною. Маючи перед собою роботи тих студентів, з якими ведеться співбесіда, викладач спрямовує відповіді саме на ті питання, які виявилися найбільш складними. При цьому виникає можливість звернути увагу на форму і глибину відповідей, рівень їхньої доказовості, культуру письмового й усного мовлення. На нашу думку, доцільно проводи-

ти протягом навчального модуля не більше двох проміжних контролів. Таким чином, модульний контроль – ефективна форма проведення підсумкових знань із центральних тем курсу. Але важливо не перетворювати їх на заліки, максимально використовувати всі їхні можливості як засобу контролю й корекції знань, розвитку й активізації пізнавальних здібностей студентів, закріплення їхніх навичок самостійної роботи з літературою.

Для того, щоб студент активно працював на заняттях, відійшов від інтенсивного конспектування, зміг зосереджувати увагу й мислення, ми постійно працюємо над створенням методичного забезпечення з дисципліни: опорні конспекти лекцій, дидактичне забезпечення, комп'ютерні й інформаційні технології в навчанні, ділові ігри – усе це сприяє розвитку аналітичного мислення, яке вкрай потрібне майбутнім лікарям.

Активізація вишівського навчання має відбуватися таким шляхом, щоб сама його організація вимагала від студентів проведення навчально-пізнавальної діяльності щодо засвоєння навчального матеріалу.

У нашій діяльності є, на жаль, недоліки й відхилення від закономірностей навчально-пізнавальної діяльності. Тому важливою проблемою вдосконалення вишівського навчання є допомога студентам у володінні технологією навчальної діяльності, яка полягає в розкритті методичних навичок і прийомів сприйняття й розуміння нового матеріалу.

Активність студентів – не самоціль. Активні методи і прийоми викладання в ЗВО запобігають пасивному заучуванню студентами фактичного матеріалу, сприяють розвитку творчих здібностей, самостійності, формуванню високого інтелектуального потенціалу неповторної особистості, що постійно розвивається.

Список використаної літератури

1. Іващенко Д.М. Оптимізація оцінювання і підвищення якості освіти студентів вищих медичних навчальних закладів в умовах викладання хірургічних дисциплін / Д.М. Іващенко, М.О. Дудченко, Р.А. Прихідько, М.І. Кравців // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах», м. Полтава.– 2018. – С. 99-101.
2. Раковська Л. О. Взаємозв'язок інновацій і традицій при викладанні клінічної дисципліни англійським студентам-медикам : проблеми і шляхи вирішення / Л. О. Раковська // Проблеми сучасної освіти : зб. наук.-метод. праць. – Вип. 4 / Укл. Ю. В. Холін, Т. О. Маркова. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013.
3. Іващенко О.Д. Індивідуалізація навчального процесу на шляху європейської інтеграції вищої освіти України / Нікозять Ю.Б., Подпала В.В. // Матеріали міжнарод. наук.-метод. конференції. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – С. 141-143.
4. Дудченко М.О. / Сучасні методи викладання малоінвазивної хірургії шляхом упровадження нових методик навчання й оцінювання лапароскопічних навичок / М.О. Дудченко, М.І. Кравців, М.О. Адамський, Д.М. Іващенко, Р.А. Прихідько, З.І. Мішура // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні», м. Полтава.– 2019. – С. 78-80.

ФОРМУВАННЯ САМОКОНТРОЛЮ ЯК ПРОЯВ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТА

Іващенко О.Д., Нікозять Ю.Б., Цубер В.Ю., Копанцева Л.М.

Полтавський державний медичний університет

Навчання в медичних ЗВО – це процес не тільки засвоєння знань і опанування практичних навичок, а й формування самооцінки й самоконтролю, необхідних у майбутній праці лікаря.

Ключові слова: самоконтроль, самооцінка, навчальна діяльність, мотивація студентів, хімічна освіта.

Studying in medical universities is not only a process of acquiring knowledge and practical skills, but also the formation of self-esteem and self-control, which are necessary for students in the course of their further work as doctors.

Key words: self-control, self-assessment, educational activity, student motivation, chemical education.

У всі часи освіта була однією з найвищих цінностей для людини, її роль помітно зросла останнім часом. Але все частіше говорять про кризу в освіті.

Нині простежується прогресуюче відставання системи освіти від рівня розвитку економіки й науки, зменшується термін корисного використання знань. Це ж, своєю чергою, призвело до необхідності щоденного вдосконалення знань протягом усього життя. Усе більше професій вимагають вищої освіти, ми є свідками безпрецедентного процесу інтелектуалізації праці, що приводить до зміни соціальної ролі й функції освіти в житті сучасного суспільства [1].

Основними причинами цієї кризи стали протиріччя між надмірністю виробництва інформації й обмеженістю можливостей людини її споживати, явище глобалізації, швидке «старіння» інформації та деякі інші. Тому в останні 15-20 років практично всі країни перебувають у пошуку нових шляхів, піддаючи свої системи освіти «нескінченній» модернізації й реформуванню, ризикуючи втратити те, що створили за багато років.

Підготовка лікаря має спиратися не лише на міцну мотиваційну установку, а й на розвиток інтелектуальних, а також особистісних якостей студентів, у чому важлива роль належить фундаментальній підготовці майбутніх лікарів, важливою складовою частиною якої є хімія.

Навчання в медичних ЗВО нами розглядається не лише як процес здобуття знань і практичних навичок, а й формування самооцінки й самоконтролю, які необхідні в подальшій трудовій діяльності лікаря. Здатність аналізувати ситуацію, розв'язувати проблеми, відстоювати власну думку й передбачати наслідки прийнятих рішень є одними з важливих психологічних якостей майбутнього фахівця. Основні структурні компоненти навчання в медичному виші розглядаються в межах особистісного підходу як психолого-педагогічних дій. Особливе місце відводиться самоконтролю й самооцінці, тому що всі навчальні дії стають регульованими й довільними лише за наявності самоконтролю під час навчальної діяльності студента. Формування вмінь самоконтролю як прояв активності студента в навчальному процесі є однією з умов підвищення ефективності навчання, міцності та свідомості засвоєння знань студентами, розвитку їхніх пізнавальних здібностей. Ці вміння виховують у студентів такі важливі